

ЕЗИКОВА КУЛТУРА

ПО-СПЕЦИФИЧНИ СЛУЧАИ НА УПОТРЕБА НА БРОЙНАТА ФОРМА НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Илияна Кунева

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН
iliana.kuneva@gmail.com

Разглеждат се някои специфични случаи на употреба на бройната форма при съществителните имена в българския език, при които се наблюдават грешки в езиковата практика. Обърнато е внимание както на случаите, които изискват употреба на бройна форма или на обикновена форма за множествено число, така и на думите, които по принцип се употребяват или не се употребяват с бройна форма.

SOME SPECIFIC CASES OF THE USAGE OF THE COUNT FORM OF NOUNS IN BULGARIAN

ILIYANA KUNEVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
iliana.kuneva@gmail.com

The paper discusses some specific cases of the use of the count form of nouns in Bulgarian which lead to mistakes in the language practice. Attention has been paid both to the cases requiring the use of the count or the plural form, as well as to the nouns, which are generally used or not used in the count form.

Според правилата, представени в Увода на Официалния правописен речник на българския език (2012), бройна форма имат само съществителните от мъжки род за нелица, завършващи на съгласна, като тя се употребява след числителни бройни имена, числителни за приблизителност и след думите за количество *колко, колкото, толкова, няколко(то)*. А съществителните имена, назоваващи лица, имат само обикновена форма за множествено число след числителни имена и думите за количество *колко, колкото, толкова, няколко(то)*“.

Най-честите грешки, които се допускат в практиката, са свързани с неправилна употреба на бройната форма при съществителни имена за

лица, например *10 студента, *15 войника (правилно е 10 студенти, 15 войници).

Но употребата на бройна форма представлява трудност и при някои по-специфични случаи. Често вместо нея неправилно се употребява формата за обикновено множествено число, например когато между числителното и съществителното има едно или няколко определения: *десетте най-високи върхове в България (правилно: десетте най-високи върха в България). Когато обаче съществителното е част от предложна фраза, се употребява обикновеното множествено число: пет от новопостроените жилищни блокове (а не *пет от новопостроените жилищни блока). Тук колебанията произтичат от отдалечената позиция на съществителното от числителното. Трябва да се има предвид обаче, че независимо от броя на думите между тях изискваната форма се запазва (както е при десетте върха, пет от блоковете). Необходимо е да се уточни, че предлогът може да е част от разширено определение, и тогава се изисква употреба на бройната форма: двата донесени от куриера кашона.

Колебания при избор на форма има и при съчетания от типа 100 броя буквари. В този случай съществителното брой се употребява с бройната си форма броя, но колебанието е за второто съществително, което трябва да бъде употребено с формата за обикновено множествено число. Това важи и при съкратено изписване на първото съществително: 100 бр. буквари.

Не само числителните имена, но и други думи за количество изискват употреба на бройна форма, например когато се пита за броя или се има предвид брой, макар и неконкретизиран чрез числително:

Колко стола са нужни за гостите?

Трябва да се донесат само още няколко стола.

Колкото стола трябва, ще донесем.

Донесете толкова стола, колкото може да се сложат около масата.

Когато при еднородни части думата от мъжки род не е първа по ред, има предпоставка за неправилна употреба на формата за обикновено множествено число вместо бройната форма: Има няколко палта, поли и *панталони. Колко химикалки и *моливи има? В тези случаи е по-добре словоредно съществителното от мъжки род да бъде на първо място: Има няколко панталона, поли и палта. Колко молива и химикалки има?

Важно е да се отбележи, че думите *колко* и *толкова* могат да се употребяват и с друга функция – например във възклицателни изречения, и тогава те не изискват употребата на бройна форма на съществителното след тях:

Ех, колко хубави спомени имам от това лято!

Толкова часове загубихме и не стигнахме до решение!

Възможно е да се допуснат грешки при употребата на форма за множествено число на съществителните след наречия (например *повече*) или форми на други съществителни, означаващи количество, като *десетки*,

стотици, хиляди и т.н. В съчетания с тези думи се употребява формата за обикновено множествено число, а не бройната форма:

Трябват ми повече моливи (по-малко моливи, много моливи).

Колкото повече продукти се поръчат, толкова по-ниска става цената.

Бяха отпечатани стотици екземпляри.

Накрая ще обърнем внимание на още една трудност при употребата на бройната форма, която е свързана с факта, че някои съществителни могат да назовават както лица, така и нелица, напр. *овен* (животно) и *овен* (човек от съответната зодия); *производител* (лице, което произвежда нещо) и *производител* (предприятие или държава, която произвежда нещо). Когато назовават лица, тези съществителни се употребяват само с формата за множествено число след числителни: *Не вярвам в астрологията, но познавам двама овни, които са много упорити.*

Когато назовават нелица, те се употребяват с бройната си форма след числителни: *На картината са изобразени два овена.*

Думите, които назовават същества от митологията или от сферата на фантастиката (макар че притежават човешки качества), не назовават лица, затова те също трябва да се употребяват с бройната си форма: *три елфа, няколко трола, два кентавъра.*

✉ *Гл. ас. д-р Илияна Кунева*

Секция за съвременен български език

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Assist. Prof. Iliyana Kuneva, PhD*

Department of Modern Bulgarian Language

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria